

6. Гнутель Я. Виховна робота в сучасних умовах: теорія і методика. Тернопіль, 1998. 264 с.
7. Дроб'язко П. Українська національна школа: витоки і сучасність. Київ 1997. 184 с.
8. Деформація українського менталітета. 2000. 2002. № 49: Форум. С. 1,7.
9. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст. Київ 1993. 123, [2] с.
10. Зайченко І. Питання української національної школи. «Світло». Педагогіка і психологія. 1994. № 3.
11. Нариси історії українського шкільництва (1905-1933) / за ред. О. Сухомлинської. Київ 1996.
12. Національне виховання дітей і молоді: Концепція. Рідна школа. 1995. № 6.
13. Огірко О. Християнсько-етичне виховання молоді. Львів, 2002.
14. Ортинський І. На шлях істини. К. : Видавництво оо. Салезіян, 1997. 19 с.
15. Русова С. Вибрані педагогічні твори. Київ, 1996. 394 с.
16. Сірополко С. Історія освіти в Україні. Мюнхен : Видавництво Товариства друзів Григорія Ващенко; 1947. 95с.
17. Сухомлинський В. Вибрані твори: в 5-ти т. Київ, 1976. 654 с.
18. Сявавко Е. Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку. Київ, 1974.

УДК 75.03+7.07-05(477.87)

О. С. Кашишай

Інститут мистецтв

Київського університету імені Бориса Грінченка, м.Київ

УКРАЇНСЬКІ ХУДОЖНИКИ В ЧИКАГО: ТВОРЧИЙ ШЛЯХ І РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ

Досліджується творча спадщина українських художників – представників діаспори з м. Чикаго, США, зокрема Юрія Скорупського, Еріки Комоні та Василя Федорука.

Висвітлюється їх творчий шлях, описується творча і виставкова діяльність, оцінюється її значення для розвитку і популяризації українського мистецтва за кордоном. Застосовується бібліографічний, мистецтвознавчий і загально-науковий методи дослідження. Наводяться фактичні дані, які дозволяють зрозуміти масштаб творчої діяльності означених митців в контексті національної культури.

Ключові слова: українські митці – емігранти, художники діаспори, українське мистецтво діаспори.

The creative inheritance of the Ukrainian artists is investigated - representatives of diaspora from Chicago, USA, in particular Yuriy Skorupskyj, Erica Komoni and Vasyl Fedoruk. It is illuminated their creative way, the creative and exhibition activity is described, its value is estimated for development and popularization of the Ukrainian art abroad. Bibliographic, art-study and general-scientific methods of research are applied. Factual data that allow us to understand the scale of the creative activity of the noted artists in the context of national culture are presented.

Keywords: the Ukrainian artists - emigrants, artists of diaspora, Ukrainian art of diaspora.

Постановка проблеми. Одним з важливих напрямків дослідження українського мистецтва є вивчення творчої діяльності митців діаспори. Проживаючи поза територіальними межами держави, вони продовжують активно реалізовувати себе, репрезентуючи в світі українську культуру з властивими їй унікальними рисами і особливостями регіональних проявів. Уявити українське мистецтво без українських митців, що живуть і працюють за кордоном, сьогодні неможливо. Сформувати цілісну картину розвитку художньої культури нації можливо на засадах синхронного вивчення мистецьких явищ, що відбуваються паралельно як в Україні, так і в українських громадах в інших країнах.

Тож сьогодні шире зацікавлення викликають події творчого життя в осередках української культури по всьому світу, де нині живе і працює нова генерація художників діаспори, досягнення котрих потребують вивчення і залучення до загальних процесів розвитку національного мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідно зазначити, що творчість закордонних митців-українців активно вивчається в останні десятиліття, дозволяючи впізнавати нові імена. Одним з перших звернувся до художників діаспори, ще маловідомих тоді українському мистецтвознавству, Р. Яців, який ще у 1980-х рр. розпочав роботу з пошуку і систематизації матеріалів про постаті художників Е. Козака, Р. Лісовського, П. Андрусіва.

Значний внесок у висвітлення творчого доробку художників української діаспори здійснив О. Федорук, завдяки науковій діяльності котрого були відкриті імена живописців М. Бутовича, В. Хмелюка, Л. Морозової, а також скульптора П. Капшученка. В різні роки до вказаної теми зверталися Г. Новоженець-Гаврилів, Г. Горбунова, С. Герегова, Ю. Рубашов, А. Трембицький та ін.

Одним з ґрунтовних видань, присвячених українським митцям закордоном, є праця «Українські митці у світі» [2], автор і упорядник якої Г. Стельмащук розмістила творчі біографії майстрів декількох поколінь. Інформація супроводжується фотографіями авторів, а також їхніх творів. Зокрема, в книзі представлені імена так званої четвертої хвилі еміграції наймолодшого покоління, яке виїхало з України наприкінці ХХ – початку ХІХ ст. Видання супроводжується науковим висвітленням проблеми еміграції творчої інтелігенції упродовж ХХ ст., що разом з біографічними даними утворює цілісну картину сучасного українського мистецтва діаспори. Якість поданого матеріалу і унікальність біографій роблять працю одним з важливих джерел, яке дозволяє ознайомитися з широким колом митців-українців у світі.

Великий обсяг фактичного матеріалу надає Л. Вашук, аналізуючи документи Центрального державного архіву зарубіжної українки про творчість українських художників в світі [1; 119]. В своїй праці вона здійснила джерелознавчий огляд документів ЦДАЗУ, присвячений життю українських художників-емігрантів, висвітлила важливі події їх мистецького життя, надала цікаві відомості про експонування їх творів в різних країнах.

У наш час, коли національне мистецтво відшукує власне місце в світовому художньому процесі, вивчення діяльності українських художників діаспори є надзвичайно актуальним. Усвідомлення того факту, що процеси розвитку українського мистецтва в країні і за кордоном відбуваються паралельно, спрямовує увагу сучасних дослідників на творчість майстрів діаспори з метою заповнення низки «білих плям» у вивченні мистецьких процесів серед українців закордоном.

Мета статті. Дослідити творчу спадщину художників української діаспори Юрія Скорупського, Еріки Комоні та Василя Федорука в контексті розвитку українського мистецтва закордоном.

Виклад матеріалу дослідження. Українською діаспорою називають всіх етнічних українців, які мешкають поза політичними кордонами своєї історичної батьківщини, але продовжують підтримувати з нею культурні і духовні зв'язки. Найчисленніші українські громади зосереджені в США, Канаді, Австралії, Польщі, Чехії, Іспанії, Італії, Франції, Німеччині, Аргентині, Уругваї, Норвегії та ін. Майже усюди вони об'єднуються навколо українських громад, підтримуючі зв'язки, зберігаючи корені і звичаї, навчаючи дітей мові, культурі, історії, народному мистецтву. І хоч вважається, що представники сучасної молодії діаспори відрізняються від старшого покоління значно меншим рівнем культурної та політичної орієнтованості, тим не менш все одно українці здебільшого гуртуються навколо своїх громад.

Сьогодні є цілий ряд українських художників, які емігрували в різні роки і стали всесвітньо відомими, зокрема Лео Мол, Едвард Козак, Петро Анрусів, Яков Гніздовський та ін. Багато митців з України опинилися за кордоном, зокрема в США, в результаті останньої потужної хвилі еміграції наприкінці 1980-початку 1990-х рр. Деякі з них знайшли себе в нових умовах, продовжуючи творчо працювати і реалізовувати художньо-виставкові, навчально-просвітницькі проекти. Об'єднуючись навколо українських громад, вони ведуть активне соціально-культурне життя, зберігають контакти з Україною, пропагують українське мистецтво світові, долучаючи до нього нових цінителів з інших країн.

Однією з таких активних українських громад є громада в США, зокрема в Чикаго, де живуть і працюють художники з різних регіонів України. На початку 1990-х рр. своє місце в житті громади віднайшло творче подружжя Юрія Скорупського і Еріки Комоні. Приїхавши до США цілком сформованими майстрами, вони змогли успішно реалізуватися в США як яскраві та своєрідні автори. Кожен з них працює в своїй сфері: Юрій – живописець і монументаліст, Еріка – графік, маляр, майстер з розпису тканин, кераміст, дизайнер. Також вони привнесли в життя громади нові креативні ідеї, організувавши діяльність об'єднання «Доля», яке багато років поспіль займається популяризацією українського мистецтва в Америці. Група «Доля» за довгі роки своєї роботи представила американським глядачам твори самих відомих українських митців, експонуючи їх в різних галереях та виставкових залах, збираючи навколо цих заходів широке коло любителів мистецтва.

Юрій Скорупський нині один з відомих в Америці художників, що здобув визнання в професійних творчих колах. Живописець і одночасно майстер–універсал, який звертається до різних видів мистецтва для реалізації своїх задумів. Вільне відчуття характеру різних мистецтв йому надала гарна фундаментальна освіта, а також постійні експерименти з техніками і матеріалами. Він сформував власну образотворчу мову, характерну і впізнавану, яка, тим не менш, спирається на класичні традиції і досягнення світового живопису, зокрема імпресіонізму. Він є членом Американської мистецької коаліції і Національної спілки художників України.

Народився в 1965 р. в м. Рава-Руська Жовківського району Львівської області. Опановувати ази майстерності розпочав ще у славнозвісному Янівському художньому училищі (нині Художнє училище ім. Й. Станька), де навчався різьбленню по дереву і вивчав традиції народних промислів Яворівщини, зокрема «забавкарської школи». В училищі за успіхи отримав медаль і особливе звання «Майстер – Золоті руки».

Після училища деякий час навчався у Московському державному університеті культури та мистецтв. Згодом у 1986 р. поступив до Львівського державного інституту

декоративного та прикладного мистецтва (нині Львівська національна академія образотворчого мистецтва), який закінчив у 1991 р.

В 1987 р., ще під час навчання у Львові, художник сформував неординарну для того часу арт-групу «Доля», до якої увійшли його однокурсники і деякі педагоги. Група організовувала виставки і представляла митців в різних проектах. Зокрема, у 1989 р. група взяла участь в програмі з обміну досвідом між студентами Львівського державного інституту декоративного та прикладного мистецтва і Університету Медісон-Вісконсин в США. Ця поїздка стала доленосною – у 1991 р., відразу після закінчення інституту, Юрій разом зі своєю дружиною художницею Ерікою Комоні і декількома друзями приймають рішення емігрувати до США, в Чикаго. Тут, без протекції, грошей і зв'язків, вони почали новий етап життя, не припиняючи творчо працювати.

З 1993 р. майстер бере активну участь у групових та персональних виставках в США, займається живописом, виконує замовлення на станкові твори і монументальні розписи у церквах, побудованих діаспорою. Зокрема, розписав українську греко-католицьку церкву Непорочного зачаття Св. Діви Марії (Пейлос-Парк, США). У православній церкві Святої Трійці в Чикаго створив розписи на сюжети «Христос у Гетсиманському саду» та «Воскресіння дочки Іаіра», допоміг оновити фрески у кіотах і відтворив деякі дерев'яні різьблені елементи церковного декору в храмі.

Одночасно подружжя веде роботу по розвитку діяльності об'єднання «Доля», організовуючи групові і персональні виставки для обдарованих українських живописців, графіків і скульпторів в музеях і галереях США: відшукує можливості співпраці з американськими мистецькими інституціями і спонсорами, привозить до США і виставляє твори відомих українських художників, організує художні аукціони в Українському інституті модерного мистецтва у Чикаго, готує та видає публікації про тих митців, з якими співробітничав «Доля». Події, які проводяться під егідою «Доля», з часом стають більш масштабними і приваблюють не тільки українську громаду, але й американських колекціонерів і галеристів. На сьогодні «Доля»

провела понад 40 художніх виставок, серед яких «Семеро вітрів» (1993), «Мелодії різдвяної ночі» (1995), «Українські легенди і фольклор» (1995), виставка українського класичного мистецтва (2007), персональні виставки О. Бородая, В. Патики, О. Дмитрієва, О. Кудрявченка, М. Безпалків та ін. [1; 2]. Також на виставках «Долі» приймають участь українські митці, які проживають у США – Ака Перейма, В. Качуровський, Л. Сальтер, О. Ткаченко, Є. Прокопов.

Художній дар Юрія Скорупського реалізується переважно в жанрі пейзажу, зокрема через імпресіоністичний підхід фіксації швидкоплинних станів в природі. Йому властива і романтична ідеалізація, в якій розкривається щире захоплення тим, що його надихає. Автора приваблюють розкішні панорами із зображенням різних за характером краєвидів, безкрайні поля маків і польові квіти, озера з водяними ліліями, що віддзеркалюються у воді, жінки – танцівниці і балерини. Пише він західноукраїнську природу і мічиганські ландшафти, відображає суто американські пейзажі і добре впізнавані українські мотиви.

Творча манера майстра, що сформувалася за роки роботи, характеризується поєднанням широких динамічних мазків і тонких лісірувань. В роботі він застосовує як мастихін, так і пензлі, використовуючи різні комбінації прийомів для передачі певних станів і настроїв природи. Він неперевершений колорист, який сміливо експериментує в колірних гаммами, утворюючи різні за настроєм і темпераментом композиції.

Роботи Ю. Скорупського нині зберігаються у колекції Інституту сучасного мистецтва в Чикаго, приватній колекції Джорджа Буша та інших колекціях в США. Його твори також представлені в зібраннях музеїв України, Естонії, Польщі, Чехії, Німеччини, Канади, Великобританії. Юрій ніколи не поривав відносин з батьківщиною, продовжуючи представляти свої роботи на виставках в Україні та підтримуючі контакти з іншими майстрами і галереями. Зокрема, у 2008 р. він представив звітну виставку своїх творів у Національному музеї у Львові ім. А. Шептицького.

Еріка Комоні, яка приїхала в Чикаго разом з чоловіком у 1991 р., працює в широкому полі різних видів мистецтв, зокрема

у кераміці. Але найбільше відома як неперевершений майстер розписів тканини.

Художниця народилася в 1965 р. в с. Холмок Ужгородського району Закарпатської області. Оскільки схильність до творчої діяльності вона проявляла з самого дитинства, поступила на навчання до Ужгородського училища декоративного мистецтва. За словами мисткині, величезний вплив на її формування справила зустріч з відомим в роки її дитинства угорським народним майстром-гончаром Іштваном Фозекошем, в якого вона брала уроки ліплення. Завдяки цьому знайомству художниця засвоїла технологію створення чорнолощеної кераміки, поширеної на Закарпатті, і навіть присвятила їй свою дипломну роботу. Згодом її авторські керамічні витвори почали активно експонуватися на регіональних, республіканських та всесоюзних виставках, були закуплені до музеїв Ужгороду, Києва і Москви [2].

В 1987 р. майстриня поступила до Львівського державного інституту декоративного та прикладного мистецтва (нині Львівська національна академія образотворчого мистецтва), який закінчила так само, як і Юрій, у 1991 р. тут вона вчилася у О. Волошенко, Б. Коржа, І. Микитюка, брала активну участь в художньому житті Львова, зокрема, разом з чоловіком Ю. Скорупським працювала як учасник мистецького об'єднання «Доля».

У 1991 р., коли подружжя переїхало до Чикаго, мисткиня зосередилася на малярстві, графіці і розписі тканин. В нових умовах важливим став її практичний досвід в широкій галузі декоративно-вжиткового мистецтва. В 1992 р. Еріку Комоні запросили працювати дизайнером у відому компанію Р. Ларенте в Чикаго, завдяки чому розпис тканин став не тільки хобі, а і роботою: Розробляючи дизайн тканин і моделі одягу, художниця широко розкрила свої образотворчі можливості, виявила дар символічного трактування. Її роботи вирізняються застосуванням декоративних можливостей лінії і контуру, ритму і кольорової плями. Композиції побудовані здебільшого на домінуванні кольорово-площинного принципу і тяжіють до абстракції. Вона розробляє і розписує ексклюзивні моделі одягу, оздоблюючи їх неймовірно прекрасними розписами, що

перетворюють речі на витвір мистецтва. Інколи ці малюнки за композицією нагадують українські вишиванки і в них відчувається вишуканий характер національного колориту.

Всю широту свого таланту авторка проявляє також в малярстві і графіці, звертаючись до тем старовинного театру і балету, купальської ночі і кохання. Вона не відмовляється від сюжетності, і створює у властивій їй витонченій і виразній манері фігуративні роботи, які стилістично відсилають до розкішних образів доби сецесії.

Сьогодні Еріка Комоні – член Американської мистецької коаліції і бере активну участь в житті громади, причому не тільки української, але і угорської.

Скульптор Василь Федорук (1950-2009) – ще одне яскраве ім'я в плеяді митців української громади в Чикаго. Він був добре відомим в СРСР ще з кінця 1980-х рр. завдяки творчим експериментам з європейським авангардом, і, зокрема, формоутворюючими досягненнями у скульптурі Олександра Архіпенка. Василь – один з перших серед українських майстрів, хто намагався модернізувати скульптуру шляхом застосування формальних прийомів і реалізацією суто української тематики. Він працював майже у всіх матеріалах – кераміці, камені, бронзі, дереві. Звертався до праобразів античності, слов'янської і давньо-української культури, євангельських сюжетів, літературних героїв. Василь Федорук – один з тих українських митців, кому вдалося майже в повній мірі адаптуватися до умов життя в Америці і стати відомим і цілком успішним автором.

Народився в 1950 р. в с. Кобаки Косівського району Івано-Франківської області. Закінчив Косівське училище декоративно-прикладного мистецтва (1966—1972), навчався на відділі художнього скла Львівського інституту прикладного та декоративного мистецтва (1972—1977). З 1979 р. проживав в м. Миколаїв, де його надзвичайно захоплювали степові ландшафти і романтика стародавніх грецьких міст-полісів. З 1992 р. переїхав до США, де спочатку поселився в Сієтлі, а 2003 р. переїхав до Чикаго. В Сієтлі він відкрив власну творчовиробничу майстерню, де виконував на замовлення пам'ятки, скульптуру з різних матеріалів, моделі для скульптури.

Як скульптор, поєднував різні традиції і підходи, від академічних і модерністських до примітивних [1]. Висловлювався у різних жанрах – від портерів, ню і анімалістки до жанрового-тематичних і символічних композицій. Масштаб творчого обдарування майстра вражаючий: він інтелектуал, який легко апелює до культурного надбання різних народів, зокрема українського, і в той же час постійно експериментує з формами для втілення своїх глобальних ідей від академічної до новаторської. Найвідоміші роботи автора - скульптурна композиція, присвячена Іграм доброї волі в Сієтлі, встановлена на Вест Лейк Молл (1992), «Поцілунок в космосі» (1995), «Планета згоди» (2002), «Небо і Земля» (2002; монументальна композиція у Бразилії) та ін.

Скульптор двічі (1998, 2000) отримував престижні нагороди на конкурсі Monument Builders of American Design в Орландо і Лас-Вегасі. Він постійно приймав участь у виставках в США, загалом тільки персональних відбулося 15. Його твори знаходяться в різних колекціях по всьому світу, зокрема в Україні, США, Бразилії, Кореї, Норвегії. На жаль, творчий шлях майстра трагічно обірвався 2009 р. Його ім'я знають і добре пам'ятають в українській громаді в США.

Оцінюючи рівень професійної майстерні і масштаб творчої діяльності майстрів української діаспори в Чикаго – Юрія Скорупського, Еріки Комоні та Олександра Федорука, можна засвідчити велике значення їх творчості у світовому контексті розвитку образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва.

Список використаних джерел

1. Ващук Л. В. Творчість українських митців за кордоном: джерелознавчий огляд документів ЦДАЗУ. *Архіви України*. січень - лютий 2018 . Випуск 1 (312). С. 118 – 134.

2. Українські мистці у світі: Матеріали до історії українського мистецтва ХХ ст. / авт.- упор. Г. Стельмашук. Львів : Апріорі; Львів. нац. акад.. мистец., 2013. 520 с.